

Sverige och rättssäkerheten

Regeringen delar ut domartjänster som belöning

Man kan definiera en demokrati på olika sätt. Nödvändiga element är dock allas lika värde, förutsägbar rättstillämpning och oberoende domstolar. Eftersom det svenska samhällsbygget aldrig ens varit i närheten av Montesquieus maktfördelningslära, där den lagstiftande, den dömande och den verkställande makten balanserar varandra, saknas denna balans i vårt samhällssystem. Jag tror att det är ett av grundproblemen.

Den dömande makten, våra domstolar, är inte fristående från den lagstiftande. Ordinarie domare tillsätts av regeringen.

Visserligen finns regler som ska garantera domarens oberoende, men eftersom utnämningar av de högsta domartjänsterna sker som belöningar för jurister som arbetat hårt under lång tid med utredningar och lagstiftning åt den politiska makten, företrädesvis i departementen, förs jag påstå att någon skiljelinje mellan den lagstiftande och den dömande makten inte existerar.

Det är inte menat som ett påhopp på landets domare. De gör säkert sitt bästa och överlag ett gott arbete. Emellertid är utnämningssättet ett problem sett i ett demokratiskt perspektiv.

Politikernas inställning till grundlagsreglerna framgår tydligt av ett uttalande från Konstitutionsutskottet 1979. KU sa då att domstolarna måste respektera riksdagens tillämpning av ett visst grundlagsstadgande, så länge det håller sig inom ramen för en möjlig tolkning av stadgandet.

Vad KU menade var att det ju bara är riksdagen som kan stifta grundlag. Men är också riksdagen bäst lämpad att avgöra om en lag strider mot grundlag eller inte?

Uttalandet har dessvärre påverkat rättstillämpningen – ett tydligt exempel på sammanblandning av den lagstiftande och den dömande makten.

Genom detta KU-uttalande har domstolarnas möjlighet att med stöd av Regeringsformen överpröva en regels grundlagsenlighet mycket kraftigt begränsats. Uttalandet visar också att politikerna ser sig själva som främsta uttolkare av rättsreglerna.

Det borde i stället vara så att grundlagarna utgör de spelregler vi medborgare gett politikerna att utöva sin makt under. Det är ungefär så det uttrycks i regeringsformen – men där sägs också att all offentlig makt i Sverige utgår från folket. Det omöjliggör en maktbalans av Montesquieus modell.

Eftersom folket representeras av politikerna i riksdagen, kan dessa med fog hävda att de fått all makt i sina händer. Att bygga medborgarnas förtroende för Sverige som rättssamhälle och därmed också öka rättssäkerheten fordrar en maktindelning.